

اصطلاحات مالی

حسابداری دولتی (Governmental Accounting) :

عبارت است از کلیه عملیات مربوط به تجزیه و تحلیل، ثبت، طبقه بندی، تلخیص، گزارش دهی و تفسیر فعالیت های مالی سازمان های دولتی که بارعایت قوانین و مقررات مالی و اصول و موازین متداول حسابداری دولتی انجام می شود. حسابداری دولتی شامل تمام عملیات وصول و پرداخت منابع مالی دولت، نگاهداری حسابهای سازمان های دولتی و نیز تهیه گزارش های مالی مربوط می باشد.

حساب مستقل (fund) :

هر حساب مستقل بمنظور تفکیک برنامه ها و فعالیت هایی که از محل درآمدهای خاصی تأمین مالی می شوند، می باشد که عبارت است از وجوه نقد یا سایر داراییها و منابع مالی که برای اجرای برنامه ها و عملیات معین یا جهت نیل به اهداف مشخص طبق قوانین و مقررات اختصاص داده شده است. هر حساب مستقل واحد حسابداری و مالی مستقلی را بوجود می آورد که خود شامل انواع حسابهای دائمی و موقت است.

حسابداری نقدی (Cash Accounting) :

در حسابداری نقدی، درآمدها در سال مالی وصول وجوه نقد مربوط و هزینه ها در سال مالی پرداخت وجوه نقد مربوط به حساب منظور می شود. در این مبنا تحقق یا قطعی شدن درآمد و تعهد یا وقوع هزینه که معمولاً از آثار دریافت یا ارائه کالا و خدمات است، در امر شناخت درآمدها و هزینه ها مورد نمی یابد. زیرا شرط اصلی برای ثبت درآمدها و وصول آنها و برای ثبت هزینه ها پرداخت آنها محسوب می شود. صورتهای مالی که با حسابداری نقدی تنظیم می شود معمولاً فاقد حسابهای دریافتنی و پرداختنی است.

حسابداری تعهدی (Accrual Accounting) :

در حسابداری تعهدی، درآمدها در سال انجام خدمات یا فروش کالاها به حساب منظور میشود (اگرچه وجوه نقد حاصل از فروش کالاها و خدمات مذکور در سالهای مالی قبل یا بعد از فروش دریافت شود) و هزینه ها در سال دریافت کالاها و خدمات و ایجاد تعهد به حساب منظور میگردد (اگرچه بهای کالاها و خدمات مزبور در سالهای مالی قبل یا بعد از خرید پرداخت شود). بعبارت دیگر در این مبنا، صرف نظر از انجام یا عدم انجام هرگونه دریافت و پرداخت، درآمدها در دوره تحقق و هزینه ها در دوره تحمل یا وقوع ثبت میگردد.

حسابداری نیمه تعهدی (Semi-Accrual Accounting) :

در حسابداری نیمه تعهدی که ترکیبی از دو مبناى نقدی و تعهدی است، برای ثبت درآمدها از مبناى نقدی و برای ثبت هزینه ها از مبناى تعهدی استفاده می شود. بعبارت دیگر در مبناى نیمه تعهدی درآمدهایی که عملاً وصول و هزینه هایی که تعهد یا تحمل شده است در حسابهای هر دوره مالی ثبت می شود.

حسابداری تعهدی تعدیل شده (Adjusted Accrual Accounting) :

در حسابداری تعهدی تعدیل شده، شناخت و ثبت درآمدها در حسابها در دوره مالی انجام میشود که در آن دوره درآمد «آماده، دردسترس و قابل اندازه گیری» است منظور از آماده و در دسترس بودن درآمدها قابل وصول بودن آنها در دوره مالی جاری یا مدتی کوتاه بعد از پایان دوره جاری است، به ترتیبی که پرداخت بدهیها و تعهدات دوره جاری از محل درآمدهای مذکور میسر باشد. مفهوم «قابل اندازه گیری بودن درآمدها» آن است که مبلغ ریالی آنها را بتوان با دقت کافی جهت ثبت تعیین نمود. در

این مبنا هزینه ها معمولاً در دوره وقوع یا تحمل یعنی دوره ای که تعهد و بدهی قابل پرداخت بابت هزینه ایجاد می شود، در حسابها منظور می گردند.

حسابداری نقدی تعدیل شده (Adjusted Cash Accounting) :

در این مبنا، ثبت درآمدها در دوره دریافت وجوه نقد و ثبت هزینه ها در دوره پرداخت وجوه نقد بابت تعهدات ایجاد شده صورت میگیرد. عبارت دیگر درآمدها زمان وصول و هزینه ها زمان پرداخت تعهدات ناشی از دریافت کالاها و خدمات، شناسایی و ثبت می شود.

سال مالی (Financial Year) :

یکسال هجری شمسی است که از اول فروردین ماه آغاز و به پایان اسفند ماه ختم می شود.

بودجه کل کشور (Budget) :

برنامه مالی دولت است که برای یکسال مالی تهیه و حاوی پیش بینی درآمدها و سایر منابع تأمین اعتبار و برآورد هزینه ها برای انجام عملیاتی که منجر به نیل سیاستها و به هدفهای قانونی کشور، بوده و از ۳ قسمت بودجه عمومی و بودجه شرکتهای دولتی و بودجه مؤسساتی غیر از عناوین فوق تشکیل شده است.

تفریغ بودجه (Settlement Of Budget) :

تفریغ از نظر لغوی فارغ ساختن است و تفریغ بودجه در اصطلاح مالی یعنی فراغت از بودجه و یا نتیجه اجرای بودجه است.

صورتحساب عملکرد بودجه:

در واقع مقایسه هزینه های واقعی و هزینه های پیش بینی شده (اعتبارات مصوب) از یکسو و مقایسه درآمدهای واقعی و درآمدهای پیش بینی شده از سوی دیگر است.

دیون بلا محل:

دیون بلامحل عبارتست از بدهیهای قابل پرداخت سنوات گذشته که در بودجه مربوط اعتباری برای آنها منظور نشده و یا زائد بر اعتبار مصوب و در هر دو صورت به یکی از طرق زیر بدون اختیار دستگاه ایجاد شده باشد.

الف - احکام قطعی صادره از طرف مراجع ذیصلاح انواع بدهی به وزارتخانه ها و موسسات دولتی و شرکتهای دولتی ناشی از خدمات انجام شده مانند حق اشتراک برق، آب، هزینه های مخابراتی، پست و هزینه های مشابه که خارج از اختیار دستگاه اجرائی ایجاد شده باشد.

ج - سایر بدهیهای که خارج از اختیار دستگاه ایجاد شده باشد. انواع دیون بلامانع موضوع این بند از طرف وزارت امور اقتصادی و دارائی تعیین و اعلام خواهد شد.

درآمد عمومی (General Revenue) :

درآمد عمومی عبارت است از درآمدهای وزارتخانه ها و موسسات دولتی و مالیات و سود سهام شرکتهای دولتی و درآمد حاصل از انحصارات و مالکیت و سایر درآمدهائی که در قانون بودجه کل کشور تحت عنوان درآمد عمومی منظور میشود.

در آمد اختصاصی (Especial Revenue) :

درآمد اختصاصی عبارت است از درآمدهائی که بموجب قانون برای مصرف یا مصارف خاص در بودجه کل کشور تحت عنوان درآمداختصاصی منظور میگردد و دولت موظف است حداکثر تا سه سال پس از تصویب این قانون، بودجه اختصاصی را حذف نماید.

مازاد (Surplus) :

در حسابداری دولتی و سازمانهای غیرتجاری مبلغ فزونی درآمد بر هزینه در صورتحساب درآمد و هزینه.

سایر منابع تأمین اعتبار (Other Financing Sources) :

سایر منابع تأمین اعتبار عبارتند از منابعی که تحت عنوان وام، انتشار اوراق قرضه، برگشتی از پرداختهای سالهای قبل و عناوین مشابه در قانون بودجه کل کشور پیش بینی میشود و ماهیت درآمد ندارند.

وجوه عمومی (General Cash) :

وجوه عمومی عبارت است از نقدینه های مربوط به وزارتخانه ها و موسسات دولتی و شرکتهای دولتی و نهادها و موسسات عمومی غیر دولتی و موسسات وابسته به سازمانهای مذکور که متعلق حق افراد و موسسات خصوصی نیست و صرفنظر از نحوه و منشأ تحصیل آن منحصرأ برای مصارف عمومی بموجب قانون قابل دخل و تصرف میباشد.

ذیحساب - عامل خزانه (Treasury Officer):

مأموری است که بموجب حکم وزارت امور اقتصادی و دارائی از بین مستخدمین رسمی واجد صلاحیت به منظور اعمال نظارت و تأمین هماهنگی لازم در اجرای مقررات مالی و محاسباتی در وزارتخانه ها و مؤسسات و شرکتهای دولتی و دستگاههای اجرایی محلی و مؤسسات و نهادهای عمومی غیر دواتی به این سمت منصوب میشود و انجام سایر وظایف مشروحه زیر را بعهده خواهد داشت:

۱- نظارت بر امور مالی و محاسباتی و نگاهداری و تنظیم حسابها بر طبق قانون و ضوابط و مقررات مربوط و صحت و سلامت آنها.

۲- نظارت بر حفظ اسناد و دفاتر مالی.

۳- نگاهداری و تحویل و تحول وجوه و نقدینه ها و سپرده ها و اوراق بهادار.

۴- نگاهداری حساب اموال دولتی و نظارت بر اموال مذکور.

معاون ذیحساب:

مأمور است که با حکم وزارت امور اقتصادی و دارائی از بین کارکنان رسمی واجد صلاحیت به این سمت منصوب می شود.

تشخیص:

تشخیص، عبارت است از تعیین و انتخاب کالا و خدمات و سایر پرداختهایی که تحصیل یا انجام آنها برای نیل به اجرای برنامه های دستگاههای اجرایی ضروری است.

تأمین اعتبار (Financing) :

عبارت است از اختصاص دادن تمام یا قسمتی از اعتبار مصوب برای هزینه معین.

تعهد (Commitment) :

تعهد از نظر قانون محاسبات عمومی عبارت است از ایجاد دین بر ذمه دولت ناشی از:

الف - تحویل کالا یا انجام خدمت.

ب - اجرای قراردادهایی که با رعایت مقررات منعقد شده باشد.

ج - احکام صادر شده از مراجع قانونی و ذیصلاح.

د - پیوستن به قراردادهای بین المللی و عضویت در سازمانها یا مراجع بین المللی با اجازه قانون.

تسجیل (Authentication) :

تسجیل عبارت است از تعیین میزان بدهی قابل پرداخت به موجب اسناد و مدارک اثبات کننده بدهی.

صدور حواله:

حواله اجازه ای است که کتباً وسیله مقامات مجاز وزارتخانه یا مؤسسه دولتی و یا شرکت دولتی و یا دستگاه اجرایی محلی و یا نهادهای عمومی غیر دولتی و یا سایر دستگاههای اجرایی برای تأدیه تعهدات و بدهیهای قابل پرداخت از محل اعتبارات مربوط عهده ذیحساب در وجه ذینفع صادر می شود.

امین اموال:

مأموری است که از بین مستخدمین رسمی واجد صلاحیت و امانتدار با موافقت ذیحساب و بموجب حکم وزارتخانه یا مؤسسه ذیربط به این سمت منصوب و مسوولیت حراست و تحویل و تحول و تنظیم حسابهای اموال و اوراقی که در حکم وجه نقد است و کالاهای تحت ابوابجمعی، بعهد او واگذار می شود.

کار پرداز:

مأموری است که از بین مستخدمین رسمی واجد صلاحیت دستگاه ذیربط به این سمت منصوب میشود و نسبت به خرید و تدارک کالاها و خدمات مورد نیاز طبق دستور مقامات مجاز با رعایت مقررات اقدام می نماید.

عامل ذیحساب:

مأموری است که با موافقت ذیحساب و به موجب حکم دستگاه اجرایی مربوط از بین مستخدمین رسمی واجد صلاحیت در مواردی که بموجب آئین نامه اجرایی معین خواهد شد به این سمت منصوب و انجام قسمتی از وظایف و مسوولیتهای موضوع ماده ۳۱ قانون محاسبات عمومی توسط ذیحساب به او و حول می شود. کار پردازان و واحدهای تدارکاتی و سایر مأموران و واحدهای دولتی مادامیکه به اقتضای ماهیت وظایف قانونی خود و یا مأموریتهای محوله مجاز به دریافت تنخواه گردان پرداخت از ذیحساب میباشد از لحاظ مقررات مربوط به واریز تنخواه گردان دریافتی در حکم عامل ذیحساب محسوب میشود.

تفویض اختیار (Delegation Of Authority) :

اختیارات و مسوولیت تشخیص، انجام تعهد، تسجیل و حواله که به عهده وزیر یا رئیس مؤسسه می باشد، حسب مورد مستقیماً و بدون واسطه از طرف مقامات فوق به سایر مقامات دستگاه مربوطه کلاً یا بعضاً واگذار میگردد، تفویض اختیار نام دارد.

درخواست وجه:

درخواست وجه سندی است که ذیحساب برای دریافت وجه بمنظور پرداخت حواله های صادر شده موضوع ماده ۲۱ این قانون و سایر پرداختهایی که بموجب قانون از محل وجوه متمرکز شده در خزانه مجاز می باشد حسب مورد از محل اعتبارات و یا وجوه مربوط عهده خزانه در مرکز و یا عهده نمایندگی خزانه در استان در وجه حساب بانکی پرداخت دستگاه اجرایی ذیربط صادر می کند.

تنخواه گردان حسابداری (Revolving Fund of Accounting) :

تنخواه گردان حسابداری عبارت است از وجهی که خزانه و یا نمایندگی خزانه در استان از محل اعتبارات مصوب برای انجام بعضی از هزینه های سال جاری و تعهدات قابل پرداخت سالهای قبل در اختیار ذیحساب قرار می دهد تا در قبال حواله های صادر شده واریز و با صدور درخواست وجه مجدداً دریافت گردد.

تنخواه گردان پرداخت (Revolving Fund of Payment) :

تنخواه گردان پرداخت عبارت است از وجهی که از محل تنخواه گردان حسابداری از طرف ذیحساب با تأیید وزیر یا رئیس مؤسسه و یا مقامات مجاز از طرف آنها برخی از هزینه ها در اختیار واحدها و یا مأمورینی که بموجب این قانون و آئیننامه های اجرائی آن مجاز به دریافت تنخواه گردان هستند قرار می گیرد تا به تدریج که هزینه های مربوط انجام می شود اسناد هزینه تحویل و مجدداً وجه دریافت دارند.

هزینه های جاری (Revenue Expenditures) :

هزینه های سرمایه ای دارای جنبه جاری، عادی و تکراری می باشند و در مقابل دریافت کالا و خدماتی انجام می شوند که برای عملیات وظایف جاری سازمان دولتی و نگهداری اموال آن ضروری هستند. منابع و نتایج حاصل از این هزینه ها معمولاً فقط متوجه سال مالی جاری که در آن هزینه انجام می شود می باشد نه سالهای مالی بعد.

هزینه های سرمایه ای (Capital Expenditures) :

هزینه های سرمایه ای مخارجی هستند که انجام آنها موجب ایجاد یا افزایش اموال و داراییهای ثابت می شود.

هزینه (Expense) :

هزینه عبارت از پرداخت هایی است که بطور قطعی به ذینفع در قبال تعهد یا تحت عنوان کمک یا عناوین مشابه با رعایت قوانین و مقررات مربوط صورت می گیرد.

پیش پرداخت (Prepayment) :

پیش پرداخت عبارت است از پرداختی که محل اعتبارات مربوط بر اساس احکام و قراردادهای طبق مقررات پیش از انجام تعهد صورت می گیرد.

علی الحساب (On Account) :

علی الحساب عبارت است از پرداختی که بمنظور ادای قسمتی از تعهد با رعایت مقررات صورت می گیرد.

پیش پرداخت سنواتی (Prepayment Prior years) :

پیش پرداختهایی که تا پایان هر سال مالی مستهلک نشود و در سال بعد در حساب جداگانه ای تحت عنوان فوق نگهداری می شود تا در سالی که به مرحله تعهد می رسد به حساب هزینه از محل اعتبارات سنواتی منظور گردد.

علی الحساب سنواتی (On Account - Prior years) :

علی الحسابهایی که تا پایان سال مالی مورد عمل تسویه نشوند در حساب فوق منظور و به سال بعد انتقال می یابند.

سپرده (Deposit) :

سپرده از نظر قانون محاسبات عمومی عبارت است از:

- الف - مجوهی که طبق قوانین و مقررات بمنظور تأمین و یا جلوگیری از تضییع حقوق دولت دریافت می گردد و استرداد و یا ضبط آن تابع شرایط مقرر در قوانین و مقررات و قراردادهای مربوط است.
- ب - مجوهی که بمنظور قرارها و یا احکام صادره از طرف مراجع قضائی از اشخاص حقیقی و یا حقوقی دریافت می گردد و بموجب قرارها و احکام مراجع مذکور کلاً یا بعضاً قابل استرداد می باشد.
- ج - مجوهی که بر اساس مقررات قانونی توسط اشخاص نزد دستگاه های دولتی به نفع اشخاص ثالث تودیع می گردد تا با رعایت مقررات مربوط به ذینفع پرداخت شود.

اعتبار (Appropriate) :

اعتبار عبارت از مبلغی است که برای مصرف یا مصارف معین به منظور نیل به اهداف و اجرای برنامه های دولت به تصویب مجلس شورای اسلامی می رسد.

تخصیص اعتبار (Allotment) :

عبارت است از تجویز استفاده از مبالغ معینی از اعتبارات مصوب سالانه در دوره های زمانی مشخص (سه ماهه، چهار ماهه، شش ماهه و غیره). به عبارت دیگر، تخصیص اعتبار تعیین حجم اعتباری است که در دوره های زمانی معین در سال مالی، برای تامین هزینه اجرای برنامه ها، عملیات و سایر پرداخت ها مورد لزوم است.

اعتبار مصوب (Appropriation) :

عبارت است از اجازه ایجاد هزینه، بدهی یا تعهد به میزان معین برای سازمان دولتی در قبال دریافت کالا و خدمات مورد استفاده جهت اجرای برنامه ها و مغایرت های مصوب.

پرداخت های انتقالی :

پرداختهای انتقالی هزینه هایی هستند که سازمان دولتی در قبال آنها کالا و خدماتی را دریافت نمی کند (مانند بازپرداخت اصل و نوع بدهیها و وامهای دریافتی. کمک ها و اعانات بلاعوض).

فصل :

فصل یک تقسیم بندی اصلی از کوششهای سازمان یافته دولت است که خدمات مشخصی را برای جامعه دربر می گیرد. انجام عملیات مربوط به هر فصل یکی از اهداف اصلی دولت محسوب می شود. مانند فصول کشاورزی، منابع طبیعی و...

برنامه (Program Sub function) :

برنامه بالاترین سطح طبقه بندی کارهای اجرایی یک یا چند دستگاه برای انجام عملیات و وظایفی است که در داخل یک فصل به آن محول شده است. هر برنامه حدود کارهایی را که به منظور نیل به مقاصد و اهداف دستگاه ها صورت گرفته و منجر به تولید حاصل نهایی (خدمت یا کالا) می گردد مشخص می سازد.

خزانه (Treasury) :

خزانه یعنی صندوق و سازمان هماهنگ کننده دخل و خرج کشور. در واقع خزانه سازمانی است که وجوه دریافتی دولت در آن تمرکز و کلیه پرداخت ها از طریق آن و یا نمایندگی های ذیربط صورت می گیرد.

خزانه داری کل (General Treasury Administration) :

خزانه دار کل در واقع مدیریت امور مالی دولت را به عهده داشته و وجوه لازم را جهت تامین مالی اعتبارات مصوب تهیه و مدارک لازم به منظور وصول، نگهداری وجوه و پرداخت مخارج دولت را فراهم می نماید.

اعتبارات جاری :

منظور اعتباراتی است که برای تامین هزینه های جاری دولت و همچنین هزینه نگهداشت سطح فعالیت های اقتصادی و اجتماعی دولت پیش بینی می گردد.

اعتبارات عمرانی:

اعتباراتی که برای تامین هزینه های طرحهای عمرانی پیش می شود، اعتبارات عمرانی نام دارد، طرح عمرانی منظور مجموعه عملیات و خدمات مشخصی است که بر اساس مطالعات توجیهی فنی و اقتصادی یا اجتماعی که توسط دستگاه اجرایی انجام می شود طی مدت معین و با اعتبار معین برای تحقق بخشیدن به هدفهای برنامه عمرانی به صورت سرمایه گذاری ثابت اجرا می گردد.

اعتبار تخصیص یافته (Allotment):

چون در قانون بودجه هر سال به دولت اجازه داده می شود مخارج خود را در حدود وصول درآمدها و سایر منابع تامین اعتبار انجام دهد، لذا مصرف اعتبارات مصوب دستگاه های دولتی نیز هنگامی عملی خواهد گردید که تمام یا قسمتی از اعتبارات مصوب به آنها تخصیص داده شود.

تعهدات قطعی نشده (Encumbrances):

به منظور رعایت اصل کنترل بودجه ای و جلوگیری از فزونی هزینه ها از اعتبارات تخصیص یافته و پیگیری سفارشات خرید و قراردادهای منعقد شده که تحت شرایط عادی در آینده ایجاد تعهد می نماید، قبل از صدور هرگونه سفارش خرید و یا انعقاد قرارداد بایستی نسبت به تامین اعتبار آن اقدام و قسمتی از اعتبار تخصیص یافته را به آن اختصاص داد.

اعتبارات خارج از شمول:

بخشی از اعتبارات بودجه سالانه دولت به موجب مجوزهای قانونی، بدون رعایت قانون محاسبات عمومی و سایر مقررات عمومی دولت و بر اساس " قانون نحوه هزینه کردن اعتبارات خارج از شمول قانون محاسبات عمومی و مقررات عمومی دولت " مصرف می شود.

موافقتنامه:

سندی است که در اجرای بودجه و بر اساس شرح فعالیتهای جاری و تملک داراییهای سرمایه ای و به تفکیک پروژه های طرح و فصول و مواد هزینه در حدود اعتبارات مصوب تنظیم و بین مسئول دستگاه اجرایی و سازمان مدیریت و برنامه ریزی پس از انجام هماهنگی و توافق، مبادله گردیده و اجرای بودجه از نظر تخصیص اعتبارات، انجام عملیات ثبت وقایع مالی و حسابداری پس از مبادله موافقتنامه انجام می گیرد.

منبع: <https://mali.msrt.ir/fa>